

Уразова Г. О.,
*кандидатка юридичних наук,
доцентка, асистентка кафедри
цивільного права № 1 Національного
юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ПІДСТАВИ ВИНИКНЕННЯ ФІДУЦІАРНИХ ОБОВ'ЯЗКІВ У ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ

Фідуціарні обов'язки притаманні тим учасникам цивільних правовідносин між якими виникають саме фідуціарні правовідносини. Тобто відносини, які засновані на довірі одного учасника до іншого. Наприклад, такі відносини мають місце між опікуном та підопічним,

агентом та принципалом, адвокатом та клієнтом, контролюючим акціонером та акціонерним товариством, повіреним та довірителем, комісіонером та комітентом, установником управління та управителем та ін.

Фідуціарні правовідносини, які є одним із видів цивільних правовідносин, складаються з певних елементів, зокрема, з фідуціарного обов'язку. Постає питання: коли виникають фідуціарні зобов'язання?

У доктрині зазначається, що це питання певної невизначеності [1, с. 302]. Домінуюча судова точка зору дає однозначну відповідь: коли фідуціарні відносини встановлені. Вважаємо, що такий підхід не прийнятний, оскільки фідуціарні відносини мають різні підстави виникнення, відповідно може виникати плутанина щодо характеру довірчих відносин і моменту їх встановлення.

Деякі науковці пропонують вирішити питання шляхом застосування теорії фідуціарних повноважень [2, с. 74], за якою фідуціарні обов'язки виникають, коли одна особа отримує або бере на себе дискреційну владу над значними практичними інтересами іншої особи. Природу відносин визначають засоби, за допомогою яких вони можуть бути сформовані; ці методи формування стосунків становлять режим авторизації. Існує три основні способи авторизації: взаємна згода, одностороннє зобов'язання та законна підстава. Враховуючи вищезазначену теорію, а також положення ст. 11 ЦК України, оскільки фідуціарний обов'язок є різновидом цивільного, можна з'ясувати підстави виникнення фідуціарних обов'язків.

Отже, відповідно до ч. 2 ст. 11 ЦК України підставами виникнення цивільних прав та обов'язків, зокрема, є: 1) договори та інші правочини. Так, на підставі договору виникають фідуціарні обов'язки у адвоката перед клієнтом, повіреного перед довірителем, комісіонера перед комітентом, установника управління перед управителем, обдарованого перед дарувальником, контролюючого акціонера перед акціонерним товариством та ін. Внаслідок вчинення одностороннього правочину, видачі довіреності, у представника виникає фідуціарний обов'язок перед особою, яку він представляє; 2) інші юридичні факти. Прикладом може слугувати фідуціарні обов'язки (які виникають на підставі укладення шлюбу) подружжя один перед одним. Інший приклад – обрання загальними зборами товариства директора чи дирекції (підстава – рішення загальних зборів).

У ч. 2 ст. 11 ЦК закріплено, що цивільні права та обов'язки можуть виникати безпосередньо з актів цивільного законодавства. Так, у ст. 1232 основного акта цивільного законодавства міститься обов'язок спадкоємців відшкодувати витрати на утримання, догляд, лікування та поховання спадкодавця. Інший фідуціарний обов'язок, який міститься в акті цивільного законодавства, в ст. 177 СК України, виникає у батьків перед малолітньою дитиною щодо управління її майном до досягнення повноліття.

Аналіз ч. 5 ст. 11 ЦК України, в якій зазначено, що у випадках, встановлених актами цивільного законодавства, цивільні права та обов'язки можуть виникати з рішення суду, дозволяє прийти до висновку, що фідучіарні обов'язки опікуна чи піклувальника перед підопічним виникають саме на підставі рішення суду про встановлення опіки та піклування судом (ст. 60 ЦК України).

Таким чином, підсумовуючи можна зазначити, що підставами виникнення фідучіарних обов'язків є: договори та інші правочини, юридичні факти, акти цивільного законодавства, зокрема, ЦК та СК України, рішення суду. Однак у більшості випадків, враховуючи природу переданої влади, відносини встановлюються за взаємною згодою. Згода часто оформляється договором, який може мати форму письмової згоди, усної домовленості. Важливо те, що взаємна згода засновує довірчі відносини і сигналізує про те, що метою однієї особи є передати повноваження, а метою іншої – прийняти їх.

Список використаних джерел

1. James Edelman, When do Fiduciary Duties Arise? 126 L.Q.R., 2010. P.302.
2. Paul B. Miller, The Fiduciary Relation. Philosophical Foundations of Fiduciary Law, 2014. P. 63–90.